

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЧОРНОМОРСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ПЕТРА МОГИЛИ
ІНСТИТУТ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ
КАФЕДРА СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ, УПРАВЛІННЯ І ПЕДАГОГІКИ

ТУЛУБ ОЛЕКСАНДР СЕРГІЙОВИЧ

**ПРАКТИЧНИЙ АСПЕКТ НАДАННЯ СОЦІАЛЬНИХ ПОСЛУГ
ОСОБАМ БЕЗ ВИЗНАЧЕНОГО МІСЦЯ ПРОЖИВАННЯ**

спеціальності 6.130102 «Соціальна робота»

Автореферат
магістерської роботи на здобуття кваліфікаційного рівня
магістра соціальної роботи

Миколаїв 2020

Магістерською роботою є рукопис.

Роботу виконано в Чорноморському національному університеті імені Петра Могили, Міністерство освіти і науки України.

Науковий керівник: кандидат педагогічних наук, доцент б.в.з
КОСТЄВА ТЕТЯНА БОГДАНІВНА
Чорноморський національний університет
імені Петра Могили

Рецензент: ст.викл. **Верба С.М.**

Захист відбудеться 26-го лютого 2020 року о 10.00 на засіданні кафедри соціальної роботи, управління і педагогіки Чорноморського державного університету імені Петра Могили, за адресою: 54003, м. Миколаїв, вул. 1-а Воєнна, 2.

З роботою можна ознайомитись у бібліотеці Чорноморського державного університету імені Петра Могили, за адресою: 54003, м. Миколаїв, вул. 68 Десантників, 10.

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми роботи. Зараз Україна переживає не найкращі часи наслідками яких є економічна, політична та соціальна нестабільність в країні. Яскравим прикладом чого ми можемо спостерігати збільшення вразливих верств населення таких як, люди без визначеного місця проживання.

В нашій державі актуальним являється проблема соціальної роботи з особами без визначеного місця проживання. Кожного року реєструють все більше людей без визначеного місця проживання та ще більше залишаються нам невідомими. Тому на нашу думку потрібно серйозно віднестись до даної проблеми, адже кожного дня ми стикаємося з нею в нашому буденному житті.

Проблема людей без визначеного місця проживання потребує постійного їх дослідження, аналізу причин виникнення цих проблем та вимагає об'єднання зусиль різ них міністерств та відомств і чіткої координації дій для формування державної політики щодо бездомності, створення превентивних програм для запобігання поширенню бездомності у великих масштабах, що узгоджуватимуться з дослідженнями та програмами подолання бідності в Україні, планування та створення відповідних служб та послуг, враховуючи наявні та потенційні можливості й ресурси як державних, так і недержавних організацій.

Статус людини без визначеного місця проживання супроводжується високим ризиком скоєння правопорушень, вірогідність якого зростає за відсутності систем соціальної підтримки та послуг, організацій і фахівців у цій справі. Соціальна робота з цією групою клієнтів орієнтована на подолання особистої і соціальної функціональної вразливості людей, пов'язаної з втратою чи високим ризиком втрати житла. Тож, ми вважаємо що дана тема є досить актуальною, адже не всі люди без визначеного місця

проживання обрали такий стиль життя самостійно і потребують професійної допомоги.

Значний внесок у дослідження аспектів бездомності, її сутності внесли: О.І. Анатольєва, Н.Б. Болотіна, М.О. Буянова, Р.І. Іванова, М.Л. Захаров, С.М. Злупко, Л.О., Кожура, А.С. Макаренко, С.М. Синчук, І.М. Сирота.

Мета дослідження: охарактеризувати основні аспекти соціальної роботи з особами без визначеного місця проживання.

Завдання дослідження:

1. Здійснити теоретичний аналіз та виявити причини виникнення безпритульності;
2. Розкрити ставлення влади до осіб без визначеного місця проживання;
3. Проаналізувати систему роботи соціальних працівників з безпритульними;
4. Визначити особливості роботи соціального працівника з особами без визначеного місця проживання.

Об'єкт дослідження - бездомність як соціальне явище.

Предмет дослідження - особливості соціальної роботи з особами без визначеного місця проживання.

Теоретико-методологічну основу дослідження становлять положення і висновки сучасної філософської, культурологічної та психолого-педагогічних наук, зокрема, підходи - системно-діяльнісний (М. Євтух, І. Зязюн, В. Кремень), культурологічний (А. Валіцька, В. Біблер, М. Бубер), гуманістичний (Ш. Амонашвілі, Г. Балл, Є. Бондаревська, В. Сухомлинський, О. Сухомлинська), особистісно орієнтований (І. Бех, В. Білоусова, К. Платонов, С. Подмазін, Р. Рибалка, І. Якиманська), аксіологічний (М. Боришевський, Б. Гершунський, Є. Зеленов); основи теорії комунікації (А. Добрович, Г. Кучинський, Ю. Лотман, Р. Якобсон, Я. Яноушек, Ю. Габермас, К.О. Апель, Х.-Г. Гадамер, В. Хьосле); ідеї - становлення

загальної культури особистості (М. Александрова, П. Герчанівська, В. Гриньова, І. Ісаєв, Л. Колмогорова, В. Межуєв); теорії та практики педагогічних технологій (В. Безпалько, О. Падалка, О. Пехота, І. Підласий, О. Савченко, С. Сисоєва); особистісного зростання під впливом педагогічної комунікації в навчально-виховному процесі (О. Бодальов, А. Брудний, В. Грехнєв, В. Кан-Калік, О. Леонтєв, С. Мусатов, Т. Нетчинова, А. Реан, І. Тодорова, А. Хараш).

Теоретична значущість дослідження полягає в тому, полягає в тому, що набули подальшого розвитку наукові уявлення про роботу з особами без визначеного місця проживання в професійній діяльності соціальних працівників в центрах реінтеграції бездомних.

Практична значущість дослідження полягає в тому, дослідження полягає в тому, що результати роботи можуть бути використані в процесі спеціальної підготовки майбутніх соціальних працівників у ВНЗ, на курсах підвищення кваліфікації спеціалістів соціальної сфери, у практичній діяльності системи соціальних служб напрямку просування ідеї профілактики бездомності.

Експериментальна база дослідження: Миколаївський центр реінтеграції бездомних громадян.

Апробація дослідження. Тулуб О.С. Социальные стандарты европейского направления работы будущих специалистов социальной сферы с лицами без определенного места жительства // YOUTH INVOLVEMENT IN CIVIL SOCIETY DEVELOPMENT: CURRENT STATE AND PROSPECTIVE TRENDS: Series of monographs Faculty of Architecture, Civil Engineering and Applied Arts Katowice School of Technology Monograph 31. - Publishing House of Katowice School of Technology, 2020

Структура роботи. Робота складається з вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел із 47 найменувань та додатків. Загальний обсяг роботи становить 81 сторінок.

Основний зміст роботи

Вступна частина. У вступі подано загальну характеристику досліджуваної теми, обґрунтовано актуальність дипломної роботи, сформульовано мету, завдання досліджень, відзначено наукову новизну та практичну цінність отриманих результатів, подано інформацію про структуру та обсяг роботи.

В першому розділі Проведене вивчення науково-педагогічної літератури щодо визначення бездомності як соціального явища суспільства, дозволило зробити висновки узагальнюючого характеру. Дійшовши висновку, що бездомність характеризується, як соціальне становище окремої особи, зумовлене відсутністю у неї права на проживання у жиллому будинку, квартирі, іншому приміщенні, придатному та призначеному для проживання у відповідному населеному пункті, в якому вона проживає постійно або тимчасово і яка отримала статус бездомної особи.

Проаналізовані причини бездомності можна поділити на дві групи. Перша тісно пов'язана із соціальною політикою в цілому: економічні кризи, безробіття, низький рівень життя населення, міграційні процеси тощо. Друга група має більш індивідуальний аспект, це ті особи, які мають психічні розлади, проблеми з сім'єю, зловживають алкоголем, наркотиками, стали жертвами махінацій, сироти. Всі вони у складній життєвій ситуації та потребують невідкладної, професійної допомоги зі сторони соціальних працівників.

З'ясовано, що основними принципами соціального захисту осіб без певного місця проживання є такі принципи: законність; демократизм; гуманізм; соціальна справедливість; повага до особистості; визнання її честі та гідності; забезпечення основних прав і свобод людини; рівність поводження та заборона дискримінації; індивідуальний підхід; цілеспрямованість та адресність надання соціальних послуг; обстеження умов життя бездомних осіб і безпритульних дітей, а також вибір форм та

методів соціальної роботи; узгодження дій органів виконавчої влади, громадських об'єднань у вирішенні питань соціального захисту бездомних осіб і безпритульних дітей тощо.

Отримана під час дослідження наукова інформація склала теоретико-методологічні основи даного дослідження.

У другому розділі описано та проаналізована спеціальна і навчальна література з соціології та соціальної роботи щодо вимог до соціальних працівників при роботі з людьми без певного місця проживання. Виходячи зі всього цього, можна зробити висновок, що кваліфікований соціальний працівник має бути обізнаним в юридичній, психологічній, медичній сферах.

Проведене експериментальне дослідження, що стосувалось особливостей соціальної роботи з такою категорією клієнтів, дозволило нам зробити наступні висновки. Соціальна робота з бездомними полягає в мотивуванні клієнта змінити своє становище; в створенні та закріпленні соціальних навичок, пов'язаних з плануванням власного бюджету, вмінням самостійно обслуговувати себе, що має слугувати соціалізації його в суспільстві. Необхідними компонентами в цій роботі, які повинні розв'язати цю проблему, є соціальний супровід клієнтів та превентивна робота з потенційними бездомними. Найголовніше у вирішенні даної проблеми – це подолати системну кризу в країні, проводити таку соціальну політику, яка була б націлена на забезпечення нормальних умов життя більшості населення, особливо так званих мало захищених прошарків населення. Ігнорування структурних чинників бездомності, таких як безробіття та низькі зарплати для окремих категорій працівників, неадекватний рівень соціального захисту та відсутність гарантій на житло, призводить до появи бездомності як соціального явища. Отже зі всіх вищенаведених фактів, люди без визначеного місця проживання – це проблема, у вирішенні якої є маса нюансів, що вимагають особливої уваги.

Висновки

Аналіз науково-педагогічних досліджень дозволив нам зробити висновок, що економічні зміни і перехід до капіталізму спричинили нерівність, де права на житло, на роботу і на соціальний захист стали залежними від цілої низки соціальних факторів, а не державними гарантіями. Капіталістична економіка породжує нерівність, і без перерозподілу доходів, культурного та політичного визнання маргіналізованих груп, соціальні проблеми – алкоголізм, наркоманія, злочинність, бездомність – лише загострюватимуться. Проблема бездомності має комплексний характер, в її основі – економічні, соціальні, психологічні чинники. Статус людини без визначеного місця проживання супроводжується високим ризиком скоєння правопорушень, вірогідність якого зростає за відсутності систем соціальної підтримки та послуг, організацій і фахівців у цій справі. Соціальна робота з цією групою клієнтів орієнтована на подолання особистої і соціальної функціональної вразливості людей, пов'язаної з втратою або високим ризиком втрати житла.

У процесі дослідження ми з'ясували ставлення влади до осіб без визначеного місця проживання. Так, сучасне законодавство у сфері соціального захисту бездомних осіб і безпритульних дітей складається з Конституції України, міжнародних актів, ратифікованих Україною, законів та підзаконних нормативно-правових актів. Правова регламентація суспільних відносин у сфері соціального захисту бездомних осіб і безпритульних дітей здійснюється на публічних та приватних засадах нормами різних галузей права: конституційного, адміністративного, цивільного, сімейного, трудового права, права соціального забезпечення, медичного, житлового та інших галузей права. Водночас більша частина відносин у сфері соціального захисту бездомних осіб і безпритульних дітей належить до предмету права соціального забезпечення, відповідні норми якого утворюють самостійний правовий інститут у системі даної галузі права. Законодавство України про

соціальний захист бездомних осіб і безпритульних дітей в цілому відповідає міжнародним стандартам у цій сфері.

У ході педагогічної діагностики ми проаналізували систему роботи соціальних працівників з безпритульними та прийшли до висновків, що робота з бездомними людьми потребує значного часу і чималих зусиль соціального працівника, оскільки навіть налагодження стосунків довіри з ними, поширення серед них інформації про завдання, можливості та діяльність соціального працівника є непростю справою. Найкраще, якщо він діятиме у складі мультидисциплінарної команди, яка працює в притулку чи центрі по роботі з бездомними, і учасники якої зважатимуть на його думку щодо роботи з клієнтами, підтримуючи його зусилля.

У процесі дослідження ми визначили особливості роботи соціального працівника з особами без визначеного місця проживання. Можна виділити наступне, 91% респондентів вважають, що соціальна робота має передбачати диференційований підхід до вирішення проблеми бездомності. При плануванні роботи з бездомними та при створенні послуг для цієї групи клієнтів, насамперед, важливо брати до уваги особливі потреби тих, хто відноситься до цієї групи. При цьому, практична допомога соціального працівника не повинна перебирати на себе мотивацію у клієнта щодо повернення його до нормального способу життя.

Дослідження не вичерпує всіх аспектів указаної проблеми. Подальші науково-педагогічні пошуки передбачають вивчення теоретичних та методологічних особливостей соціалізації осіб без визначеного місця проживання.

АНОТАЦІЯ

Тулуб О. С. Практичний аспект надання соціальних послуг особам без визначеного місця проживання (На прикладі міста Миколаєва)

Дипломна робота на здобуття освітньо-кваліфікаційного рівня «магістр» за спеціальністю 6.130102 «Соціальна робота». – Чорноморський Національний університет імені Петра Могили, Миколаїв, 2019.

Дипломна робота присвячена важливій задачі, яка полягає у теоретичному та практичному дослідженні надання соціальних послуг особам без визначеного місця проживання (На прикладі міста Миколаєва).

Розглянуто теоретико-методологічний аспекти соціальної роботи з особами без визначеного місця проживання, проаналізований вплив державної політики на цілісність структур соціальної сфери, в тому числі розкрита взаємодія української соціальної політики з євроінтеграційними процесами. А також обґрунтовані напрями оптимізації надання соціальних послуг особам без визначеного місця проживання.

Ключові слова: Особа без визначеного місця проживання, віктимізація, інформаційне суспільство, соціальна робота, Центр реінтеграції.

Тулуб А. С. Практический аспект предоставления социальных услуг лицам без определенного места жительства (на примере города Николаева)

Дипломная работа на получения образовательно-квалификационного уровня «магистр» по специальности 6.130102 «Социальная работа». - Черноморский национальный университет имени Петра Могилы, Николаев, 2019.

Дипломная работа посвящена важной задаче, которая заключается в теоретическом и практическом исследовании предоставления социальных

услуг лицам без определенного места жительства (на примере города Миколева).

Рассмотрены теоретико-методологические аспекты социальной работы с лицами без определенного места жительства, проанализировано влияние государственной политики на целостность структур социальной сферы, в том числе раскрыта взаимосвязь украинской социальной политики с евроинтеграционными процессами. А также обоснованные направления оптимизации предоставления социальных услуг лицам без определенного места жительства.

Ключевые слова: Лицо без определенного места жительства, виктимизация, информационное общество, социальная работа, Центр реинтеграции.

Tulub OS Practical aspect of rendering social services to persons without defined place of residence (On the example of the city of Nikolaev)

Thesis for obtaining the master's degree qualification in the specialty 6.130102 "Social work". - Black Sea National University named after Petro Mohyla, Mykolaiv, 2019.

The diploma thesis is devoted to an important task, which consists in theoretical and practical research of providing social services to persons without a fixed place of residence (On the example of Mykolaiv city).

Theoretical and methodological aspects of social work with persons without defined place of residence are considered, the influence of state policy on the integrity of social sphere structures is analyzed, including the interaction of Ukrainian social policy with the European integration processes. There are also substantiated directions for optimizing the provision of social services to persons without a defined place of residence.

Keywords: Person without defined place of residence, victimization, information society, social work, Reintegration Center.

Апробація дослідження. Тулуб О.С. Социальные стандарты европейского направления работы будущих специалистов социальной сферы с лицами без определенного места жительства // YOUTH INVOLVEMENT IN CIVIL SOCIETY DEVELOPMENT: CURRENT STATE AND PROSPECTIVE TRENDS: Series of monographs Faculty of Architecture, Civil Engineering and Applied Arts Katowice School of Technology Monograph 31. - Publishing House of Katowice School of Technology, 2020

